

**EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
TERMÉSZETTUDOMÁNYI KAR
FÖLDRAJZ- ÉS FÖLDTUDOMÁNYI INTÉZET**

**Földrajztudományi Központ
Regionális Tudományi Tanszék**

**A gyarmati eredetű műkincsek sorsa a
tudományos életben**

ANDÓ KAMILLA

**Tudományos Diákköri Munka
Földrajz BSc**

**Témavezető
Szalkai Gábor, docens**

BUDAPEST, 2022

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	3
1.1 A tudományos munka célja	3
1.2 Kutatási kérdések	4
2. <i>A műkincsek értéke a világban, ma és a történelem folyamán</i>	5
2.1 A történelem alakulása	5
2.2 A műkincsek illegális kereskedelme	6
3. <i>A történelmi változások és a műkincsek viszonya</i>	10
4. <i>Napjaink politikája a leletek és szépművészeti értékek helye</i>	12
5. <i>A British Múzeum szerepe világunk kutatásában, és a kiállítás összetétele</i>	13
5.1 Nagy-Britannia történelme és gyarmatosítása	13
5.2 A Brit gyarmatok térbeli elhelyezkedése	14
6. <i>A kutatás színtere</i>	16
6.1 A Covid-19 járvány hatása a múzeumokra	16
6.2 A British Múzeum digitális politikája	17
7. <i>A tárgyak eredete</i>	18
7.1 Honnan is jöhetnek a tárgyak	18
7.2 Adományok	19
7.3 Ásatások	19
7.4 Brit birodalmi múlt	20
7.5 Háborús eredet	20
7.6 Brit-szigetek leletei	21
7.7 Vásárlás	23
8. <i>Kutatási módszerek</i>	24
9. <i>Kutatási eredmények vizuális megjelenítése</i>	26
10. <i>Konklúzió</i>	34
12. <i>Irodalomjegyzék</i>	35
13. <i>Felhasznált linkek</i>	36

1. Bevezetés

1.1 A tudományos munka célja

A téma, amit ebben a tudományos munkában ki kívánok fejteni, az a valaha nagyhatalmi politikát folytató országok múzeumaiban megtalálható gyűjteménynek származási hely és idő szerinti vizsgálata, ami azért érdekes, mert ezek az országok egykor vagy gyarmatokat hódítottak meg, vagy politikai eszközökkel vontak hatalmuk alá területeket, és kizsákmányolták azokat, ami többek között a műkincseket és régészeti leleteket is jelentette az esetek nagy részében.

A mai napig ez befolyásolja a tudományos életben az egyes országok reprezentációjának mennyiségét, továbbá egyre több ország éri el a tudományos fejlettség egy olyan fokát, hogy önmaga kívánja kutatni eredetét és ehhez vissza kívánja szerezni a korábban, sok esetben gyarmati múltja alatt területéről elszállított műtárgyakat.

Hozzám a téma művészeti és történelmi vénája, miatt áll közel, mivel kis korom óta foglalkoztat a világunk változása és átalakulása, így örülök, hogy most lehetőségem nyílt ezzel a témával foglalkozni és ezáltal mások számára is bemutatni, mennyire érdekes és sokszínű is tud lenni a világunk.

A világban az emberek mindenkor is alkottak és teremtettek újat, ahogy az evolúció is, így legyen az egy barlangi festmény vagy az ókor egyik csodája, esetleg az evolúció egy „zsákutcájának” nevezett faj, amely mára kihalt, mindben van valami csodálatra méltó egyediség, és én azt vallom, hogy lehetőséget kellene adni mindenkinek, hogy ezt megtapasztalja, kutatni tudja saját identitását.

A kövekben rejtőző fossziliákban, festők ecsetvonásaiban, mindben ott van a múlt egy darabja, és annak kellene ezt kutatni, akinek a múltját tükrözi az a tárgy, de a politika és az országok fejlődési különbségei ezt nem tették mindeddig lehetővé. A tudományos életnek még a napjainkban is vannak központjai, amik ezt a szerepüket nem kívánják leadni. Ahogy fejlődnek a posztkolonialista országok és saját múltjukat maguk kívánják kutatni, a fejlett világ országai ezt akadályozni próbálják, mondván az adott ország nem elég fejlett a vizsgálatok elvégzéséhez.

Erre a jelenségre reagál Brazília régészeti politikája is napjainkban, mint azt később láthatjuk. Egyes európai országok kutatóintézetei és múzeumai az egész világot próbálják megérteni és ezt tükrözi is a náluk lévő tárgyak területi összetétele többek között. A témám pedig pont innen

ered, a világ legnagyobb múzeumaiban, ami jelenleg megtalálható, miért is van ott és ez vajon hogyan fog változni?

A világunk fejlődik és lassan minden ország kilép a fejlődés kezdetleges szakaszából, és így egyre több ország ad helyet gazdasági rendszerében a kutatásnak, mint prioritás, és így már nem lesz arra szükség, hogy az európai országok végezzenek minden vizsgálatot a világban, vagy legalább bele kell törődnie a kutatócsoportoknak, hogy nem lesz lehetőségük úgy végezni feltárásokat egy országban, hogy a helyi kutatók ne vegyenek ebben részt.

1.2 Kutatási kérdések

A fő kérdéseim, melyekre megpróbáltam választ lelteni a kutatásom folyamán, hogy a politika viszonya hogyan változik a művészethez a műtárgyak hovatartozása kapcsán. Ennek megválaszolása érdekében a következő kérdéseket tettem fel:

- Hogyan befolyásolja a gyarmattartó múlt egy múzeum kiállításainak összetételét?
- Egy neves múzeum hogyan szerzi meg a tárgyait?
- Mennyire tükrözi vissza a műtárgyak összetétele az adott állam korok szerinti gyarmatbirodalmi rendszerét?
- A háborúk után mi történik az eltulajdonított műtárgyakkal?

Ezekre a kérdésekre kerestem a választ munkám során, ami sikerült is sok utánajárással és adatgyűjtéssel.

2. A műkincsek értéke a világban, ma és a történelem folyamán

2.1 A történelem alakulása

"Vedd el a nép múltját, s elveszed a jövőjét!" szól az idézet, amelyet egyesek Napóleonnak, mások Charles-Maurice de Talleyrand-Périgord-nak tulajdonítanak, aki Napóleon idején a Francia Királyságban a katolikus egyház általános ügyvivője volt. Ez a mondat, még, ha lehet, sohasem hangzott is el a valóságban azok szájából, akiknek tulajdonítjuk, mégis nagyon igaznak bizonyul.

Az egyik legnagyobb értéket a kultúra és a múlt ismerete jelenti, amit a művészet különböző formájú megnyilvánulásai, például a szobrászat, festészet és az építészet képviselnek, továbbá a múlt kutatásához a leghitelesebb és legkézenfekvőbb eszköz a múlt darabjainak vizsgálata, így a régészeti leletek elemzése, kutatás. A történelem folyamán viszont ez adott egy támadási felületet a háborúkban. Azokat az épületeket, amelyek iratokat, régészeti leleteket, dokumentumokat gyűjtöttek össze, gyakran érte támadás, erre az egyik legelső, az emberiség által feljegyzett eset az Alexandriai nagykönyvtár elpusztulása, amelyet felgyújtottak a benne lévő tudás miatt, továbbá az ókor legtöbb csodája is csatákban pusztult el, és így ezekről az ókori mesterművekről mára már csak a feljegyzésekből tudunk és maradványaik vizsgálata által tudunk bármit is.

A tudományos életben teljesen új kutatási területek indultak a műkincsek és régészeti leletek tanulmányozására, hiszen ezek több dolgot tudnak nekünk megmutatni, mint amit egy laikus szemlélő először hinne, ahogy fejlődik a technika, egyre több módon vagyunk képesek az elődjünk életét, kinézetét, eszközeit újra alkotni, elemezni. Az egyiptológiába – többek között – a teljesen új eszköztár rengeteg új lehetőséget is hozott, hiszen a jó tudósnak nem célja tönkretenni az általa vizsgált tárgyat, maradványt, így az MRI hatalmas lehetőséget nyújt a múmiák vizsgálatánál. Erről készült több tanulmány is a múltban, az egyik ilyen, témát összefoglaló munka a „Magnetic resonance imaging for the study of mummies” című szakcikk, amelyet Giulio Giovannettia, Andrea Guerrinib, Emiliano Carnierib és Piero A. Salvadoria írtak, és publikálták 2016-ban. Sok olyan lelet kerül elő, amely rendelkezik valamilyen bevonattal, köré öntött védőréteggel, ez lehet akár - a múmiák példáján továbbmenve - a pólya, vagy éppen a szarkofág, de a sírkamrákban elhelyezett kanópuszedények megismerésében is sokat segítettek a besugárzás alapú technológiák. Mivel ezek az edények az elhunyt belső szerveit hivatottak magukban tárolni, de a külső kerámia, kő vagy keményfa edény megsértése

nélkül eddig nem tudták megvizsgálni ezek belső tartalmát, de ma már erre is van lehetőség, így a műemlékvédelem és a tudomány egymással kéz a kézben tud működni a kutatásoknál.

2.2 A műkincsek illegális kereskedelme

A kutatásimódszerek fejlődése, azért is fontos, mert ezekkel az új gépekkel és vizsgálatokkal lehetőségünk van elemezni felbecsülhetetlen értékű művészeti munkákat. Ezek tökéletesen leírják, hogy néhány 100 éve hogyan is nézett ki egy művész élete, milyen anyagokat használt festésre, mindezt anélkül, hogy a művet tönkre tennénk, mivel ma már sokkal kisebb minták alapján is nagy pontossággal tudunk eredményeket kapni, például a festékek vegyi összetételre. A művekre évek alatt lerakodott szennyeződések a másik fontos korindikátorok, mivel a cigarettafüst összetétele is változott az évek alatt vagy akár a korom mennyisége a vásznon is fontos lehet. Ezek hozzájárulnak egy mű korbecsléséhez, eredetiség vizsgálatához, így a hamis művek könnyebben észlelhetőek és hiába tudja valaki, egy-egy híres festő ecsethasználatát pontosan utánozni, másolata nem fog kikerülni a piacra. (Francesca 2010)

Fontos kérdéskör, tehát a műkincseknél és régészeti leleteknél, a hamisítás és műkincsrablás, mivel az emberi kapzsiság határtalan és ezeknek a tárgyaknak az értéke sokszor felbecsülhetetlen, vagy legalábbis egy kisebb vagyon, így sok ember nem a tudomány és kultúra építése miatt érdekelt ezen tárgyak kapcsán, hanem a könnyű meggazdagodás reményében, így a fekete piacokon a műkincsek a mai napig az egyik leggyakoribban gazdát cserélő termékek közé sorolandók. Rengeteg fekete piacon kereskedő hamisít, rabol, vagy éppen hazudik a nála lévő tárgyak eredetéről, sok esetben hamis eredetiségi tanúsítványt is készítenek a tárgyakhoz, így a tudományos vizsgálatokat, a történészek munkáját nehezítik. Sajnos, ahogy fejlődik a leletek vizsgálata, úgy fejlődnek a másoló technikák is. (Szopa, 2004)

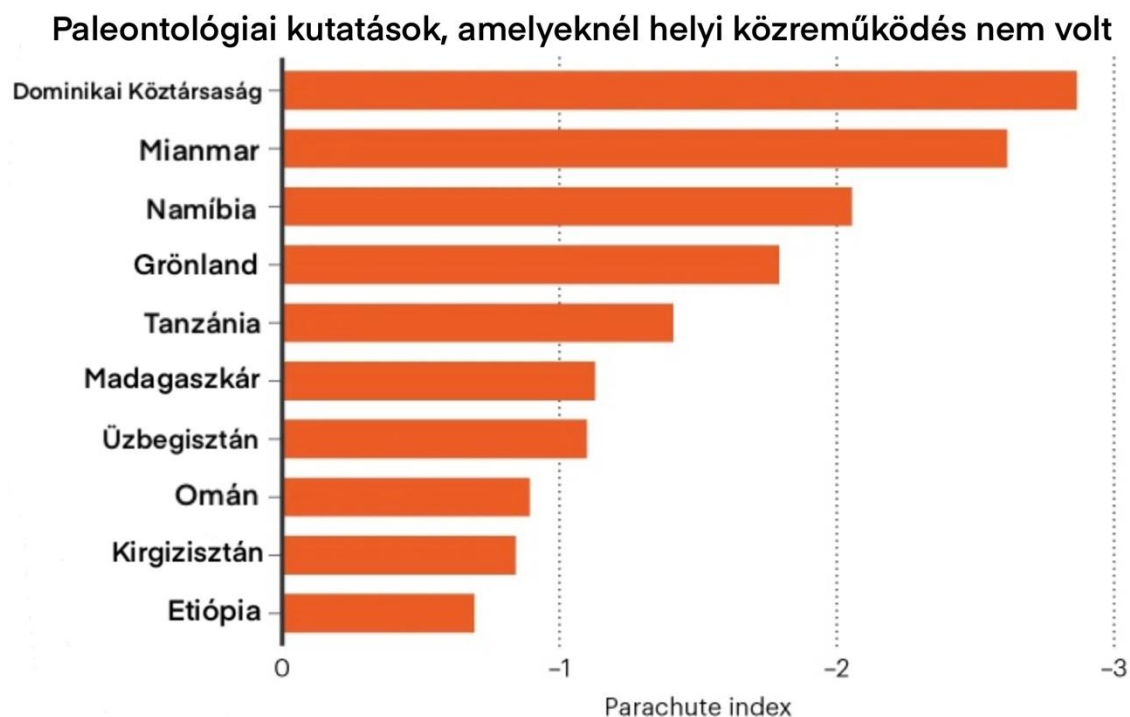
A műkincsek jelentősége az emberiség számára azt kellene, hogy legyen, hogy megértsük a múltat, következtetni tudjunk a jelen szokásaira, a művészet korszakai a világról alkotott kép változását is tükrözik és a szépirodalmi értékeket, amelyeket a múlt tartogat a számunkra, mindenkinek elérhetővé kellene tenni. Tudományos tekintetben az egyik legfontosabb törekvés, a megértésük mellett, pedig a megőrzésük kell, hogy legyen, mindent meg kell tenni azért, hogy ezek a tárgyak minél hosszabb ideig maradjanak meg eredetihez közeli állapotban. Ehhez viszont arra lenne szükség, hogy minél kevesebb magángyűjtemény legyen és a múzeumokhoz, kutató központokhoz kerüljön minden műkincs, műtárgy, hogy azok mindenki által láthatóak legyenek, úgy, hogy megfelelően vannak kezelve közben. Jelenleg rengeteg műkincs kap sajnos

helyet magángyűjteményekben, ahol újjgazdagok irodáit díszítik, sok esetben ezekről a művekről, leletekről pedig nem is készült még soha vizsgálat, mivel a gazdája számára csak, mint státusz szimbólum érdekes és semmilyen dokumentumot sem kapott róla, csak az érdekli, hogy mennyire drága volt, és mennyire képes ezzel ismerősei előtt tiszteletet kivívni.

Az illegális lelet kereskedelemben a leggyakrabban fossziliákat értékesítenek, mert a szegényebb országokban nincs megfelelő fedezet a kutatásokra, így legkönnyebben lehet találni leleteket, így egyes kereskedők titokban végeznek feltárásokat, majd tisztítják meg a leleteket és illegális úton kereskednek velük. A múltban Brazíliában történt a 2010-es évek elején egy ilyen illegális árverés. Brazíliában fossziliát kiásni és azt értékesíteni engedély nélkül törvényellenes és akár 20 év börtönbüntetés is járhat érte. Ezt a politikát ma már több ország is követi, hogy megelőzzék a letek titkos feltárását, külföldre értékesítését, továbbá engedéllyel is csak korlátozott mennyiségben lehet az országból leleteket kivinni. Ez hatalmas vitát indított, mivel több fejlett ország is szívesen kutatna a kevésbé fejlett országok területén, csak így nem tehetik meg azok engedélye, együttműködése nélkül.

Egy angol palaontológus, David Unwin, meg is jegyezte, hogy ha egy országnak nincs elég fedezete a kutatásra, akkor jobb, ha más országokhoz kerülnek ezek a leletek, mert drága ezeknek a fossziliáknak a megfelelő tárolása és vizsgálata. (Gibney, 2014)

Az imént megfogalmazottakat, Ewen Callaway cikke alátámasztja grafikonokkal is (1. ábra, 2. ábra), amelyek megmutatják, globálisan milyen gyakori probléma a helyi közreműködés nélküli régészeti feltárások jelenléte.

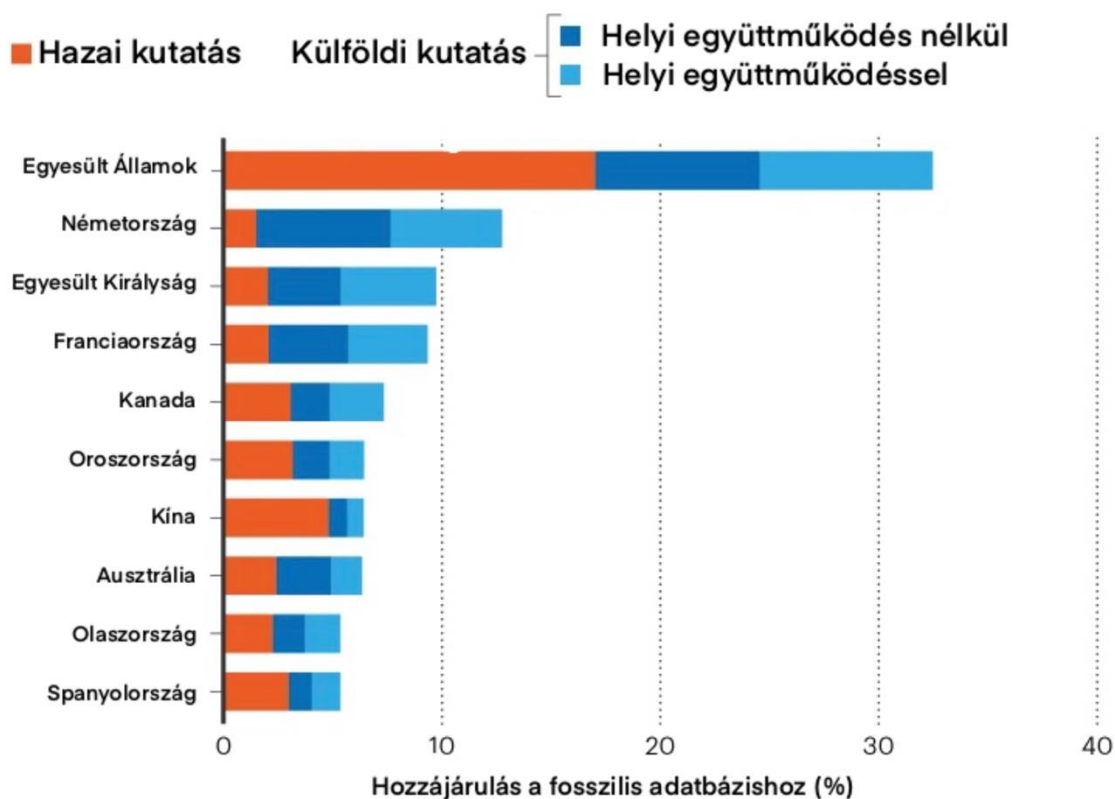
1. ábra: Paleontológiai kutatások, amelyeknél helyi közreműködés nem volt (Callaway, 2022)

A diagram Y tengelyén azok az országok és területek jelennek meg, melyek területén külföldi tudósok és kutatók végeztek feltárásokat nagy mennyiségben, az x tengelyen pedig az úgynevezett „Parachute indexe” jelenik meg az adott országnak. A Parachute index azt mutatja meg, hogy egy adott országot milyen szinten érint az a jelenség, hogy külföldi kutatócsoportok úgy végeznek feltárást az adott ország területén, hogy annak elvégzésénél és publikálásának sem vesz részt helyi segítség. Az index konkrét kiszámításához nem találtam forrást.

Az országok, melyeket a legjobban érint ez a jelenség, vagy nagyon alacsony lakosságszámmal rendelkeznek, mint például Grönland vagy alacsony fejlettségű országok, főleg a kutatást végző országhoz viszonyítva.

A 2. ábra is egy hasonló jelenségre kívánja felhívni a figyelmet, viszont inkább összehasonlító jellegű, mivel ott már megjelennek a fejlett országok, és az, hogy mennyire sokszor zajlik külföldi kutatás a világban a helyiek bevonása nélkül.

Globális kiegyenlítetlenség a régészeti kutatásokban

2. ábra: Globális kiegyenlítetlenség a régészeti kutatásokban (Callaway, 2022)

A diagram Y tengelyén a vizsgált országok nevei szerepelnek, az X tengelyen pedig, az, hogy az adott ország hány százalékban járult hozzá a fosszilis adatbázishoz. A 2. ábra egyértelműen megmutatja, hogy mely országok végzik a legnagyobb mennyiségű feltárást, de az is leolvasható, hogy a külföldi ásatások körülbelül 50%-ába nincsenek bevonva a helyiek.

Az is leolvasható viszont, hogy az összes fosszilis adatnak körülbelül 95%-a származik a fejlett országokból, annak ellenére, hogy az összes kutatásnak csak a 40-60%-a származik hazai feltárásokból.

3. A történelmi változások és a műkincsek viszonya

A világtörténelemben nem egyedülálló eset, hogy a fejlődés, vagy esetleg új politikai irányzat megjelenését követően egy országnak, esetleg népcsoportnak megnőtt a nyersanyag, terület igénye, így elkezdődött a hódítás, gyarmatosítás, megszállás, ezzel párhuzamosan viszont sok esetben az új terület kizsákmányolása, vagy a meglévő népességének a lehető legtöbb eszközzel való elnyomása, nyelvének, kultúrájának elvétele is megindult.

A legjobb példák egyike Németország, amiről mindenképpen írni kívánok, mivel a számunkra legátláthatóbb nagyhatalmi törekvések egyike, ami hatalmas mennyiségű műkincs eltulajdonítását foglalta magában. A náci birodalom idején Hitler parancsba adta a gazdag zsidó lakosság otthonainak átvizsgálását műkincsek és egyéb értékek után, de sok zsidó származású műkincs gyűjtőtől, gazdag polgártól a hivatalos eredetiség igazolással együtt tulajdonították el a műveket, így nem lehet napjainkban olyan könnyen utána járni, hogy melyik műkincs eltulajdonított és melyik megvásárolt abból az időszakból. A Führernek saját, sokszínű, hatalmas értékű kollekciója volt, és később állami tulajdonba kerültek a tőle elkobzott művek. Hitler kapcsolata a művészettel mindig szoros volt, ő maga is festőnek készült, mielőtt a német politika meghatározó alakja lett volna belőle, valamint az okkultizmus és szimboliztika sem állt messze érdeklődési körétől, így több értékes vallási ereklyét is meg szeretett volna szerezni gyűjteményébe a második világháború alatt (Zalampas, 1990). Hitler műkincs gyűjtése és a második világháború borzalmai életre hívtak egy új civilszervezeti programot, aminek neve a „Monuments, Fine Arts, and Archives” program (MFAA), ennek keretein belül az elrejtett műkincsek megkeresésével és visszaszerzésével foglalkoztak, majd a háború után a visszaszolgáltatásukkal is. Ezeknek a csoportoknak és a háború kimenetelének hála van esélyünk arra, hogy teljesen átlássuk egy modern közegben mekkora kárt is tud okozni egy birodalmi törekvés és mennyire nagy változásokat is tud hozni. Mára már ez inkább tanulság a számunkra, mivel a Harmadik birodalom esetében szinte minden információról és elkobzott értékről tudunk, hála a politika alakulásának és annak, hogy az antiszemitizmust mennyire elítéli a társadalom napjainkra, a haláltáborok borzalmaival együtt.

A Szovjetunió ennek viszont a teljes ellentéte, mivel az általa megszállt országok nem kaptak kártérítést, és semmilyen visszaszolgáltatási program se indult el, miután megszűnt, mint nagypolitikai hatalom. Továbbá a Szovjetunió a német Nemzetszocialista hatalommal ellentétben, nem vezetett pontos leltárt se az elszállított tárgyak esetében, se pedig azok elhelyezésének helyéről, így az általuk elkobzott iratok, könyvek, műkincsek a mai napig nem lettek kiadva, és a mai napig ellenzi, és korlátozza az orosz kormányzat az ország területén való kutatásokat.

Egy másik olyan ország, amit megéri megemlíteni, az Franciaország, mivel Napóleon politikája a területszerzésre épült, valamint rengeteg értékesnek tűnő régészeti leletet hozatott el katonáival főképpen az egyiptomi hadjárat folyamán. Ilyen volt a Rosette-i kő is, amit 1799-ben Pierre-François Bouchard francia katona fedezett fel, és ez a lelet volt az, aminek hála az emberiség meg tudta fejteni az ókori egyiptomi írásjelrendszert, a hieroglifákat és a modern egyiptológia alapját képezi. Ez az írásos lelet ma a British Múzeumban található.

A második világháború folyamán zajlott először olyan háború, ami a háterszágot is sújtotta és nem csak a fronton zajlott a hadviselés. A modern fegyverek fejlődése, főként a rakéták és bombák hívták életre a műkincs és érték védő társaságok létrejöttét is, hiszen kellett indítani olyan programokat, amelyekkel próbálták megóvni Európa értékeit az emberi brutalitástól, ilyen például az American Council of Learned Societies tanácsa által 1943-ban megalapított Protection of Cultural Treasures in War Areas nevű program is.

A XXI. század pedig már életre hívott több törvényt, ami nemzetközileg védi a műkincseket és kezd egységes lenni az országoknál, hogy a másolást és egyéb illegális tevékenységet hogyan kezelnek, mert kezd tehát a kulturális és tudományos értéke elismert lenni mindannak, amit a múzeumok magukban foglalnak napjainkban. (Merryman, 1975)

4. Napjaink politikája a leletek és szépművészeti értékek helye

A leletek helye napjainkra sem fixálódott le, a világban még mindig zajlanak hatalmi átrendeződések, háborúk, és a korábban szegénynek elkönyvelt országok fejlődése azt eredményezi, hogy a saját örökségük tárgyait vissza kívánják szerezni a nyugati múzeumokból. Sok országból a gyarmati múltja folyamán vitték ki a leleteket, más országok árusítottak műkincseikből rossz gazdasági helyzetük miatt.

Az általunk ismert utolsó háborúban, a jelenleg zajló orosz-ukrán háborúban, ami 2014-ben kezdődött, is szerepe van a műkincseknek és azok eltulajdonításának. A háború folyamán egy konkrét eset lett dokumentálva, ahol a 8 hónap megszállás után Ukrajna területén megtalálható Herszonból kivonulás közben az orosz katonák, állatkerti állatokat visznek el, és a helyi szépművészeti múzeumból 15 ezer kiállítási tárgyat vittek el. (Czinkóczi, 2022)

Továbbá a régi gyarmatisorsból kilépő országok, ahogy fejlődnek, úgy igénylik vissza saját kulturális örökségük szimbólumait a fejlett európai országok kutató intézeteiből, múzeumaiból. Korábban a tudományos fejlődés és régészeti láz hullámának kedvezett a gyarmatokon megtalálható rengeteg érintetlen terület, ahonnan korlátlan mennyiségben lehetett elhozni a leleteket, ez pedig a legjellemzőbb a brit származású kutatókra és felfedezőkre volt. A legtöbb kalandfilm, nem véletlen kezdődik úgy, hogy egy régi vallási hely előtt egy csapat brit tudós térképet forgat, hiszen ennek van alapja is.

Jelenleg sok ország próbálja visszaszerezni peres úton az országa területéről származó leleteket, ókori szobrokat, erre több eset volt az elmúlt néhány évtizedben, ilyen eset volt 2015-ben Görögország pere, amely vissza szeretné szerezni az ókori görög építészet elemeit, amelyek ki vannak állítva a British Múzeumban. A gyűjtemény többek között szobrok és a panteon darabjait is tartalmazza, amelyeket állítólag lefűrészeltek az épületről. A brit kormány a gyűjteményt 1816-ban vásárolta. A brit kormány a kérést és az UNESCO megkeresését számos alkalommal figyelmen kívül hagyta, majd egy ponton visszautasította azt, azzal az indoklással, hogy Görögország nem képes megfelelően kezelni és tárolni a leleteket, pedig ennek ellent mond a 2009-ben épített modern múzeum. (Alderman, 2015)

5. A British Múzeum szerepe világunk kutatásában, és a kiállítás összetétele

5.1 Nagy-Britannia történelme és gyarmatosítása

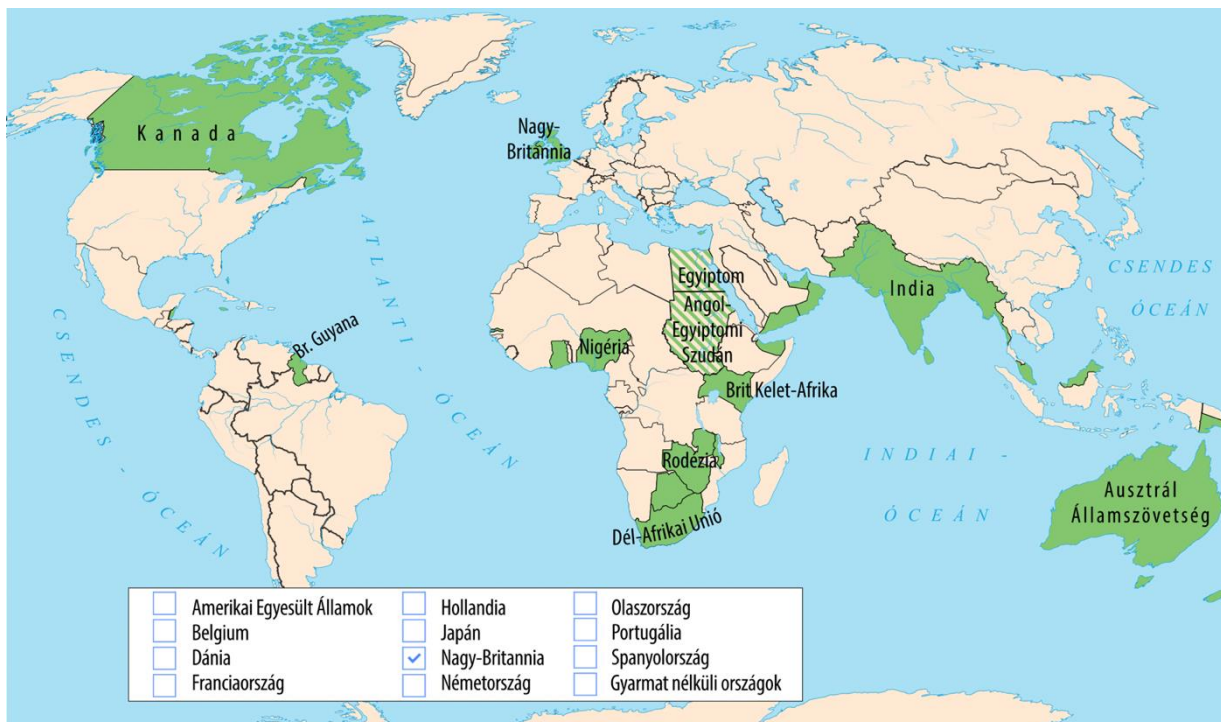
A kutatómunkám gyakorlatiasabb része, a British Múzeum tárlatainak összetételéről és területi eloszlásáról szól.

Az ok, amiért ez a múzeum lett a kutatásom alanya, hogy a világ egyik legnagyobb olyan múzeuma, ami egyaránt foglalkozik az emberi evolúcióval és a kulturális értékekkel is, így nem csak régészeti leletek, de szépművészeti tárgyak is találhatóak a tárlataikban. Magáról az országról pedig elmondható, hogy a történelem folyamán a nagyhatalmi pozícióját nagyon hamar kivívta, és meg is tartotta. A világban kevés olyan ország van Nagy-Britannian kívül, amely a korábbi gyarmatai közül bármelyikkel is meg tudta volna tartani a szoros gazdasági kapcsolatot napjainkig, például Kanada a mai napig föderatív monarchia perszónálunióban van Nagy-Britanniával, ahogyan Ausztrália is.

Nagy-Britannia hosszú évek során rengeteg gyarmati területet szerzett, ahogy ez a 3. ábráról is egyértelműen leolvasható. A zöld színnel jelölt területek a volt Brit gyarmatok. Az 1730-as évekre, mint Brit Birodalom vonult be a történelembe tizenhárom gyarmatával. A világ minden részén szerzett magának területet, de az amerikai kontinens kolonizálása volt az első európai kontinensen kívüli területszerzése, bár nem az utolsó, mivel a Föld több pontján is szereztek gyarmatokat, mint például India vagy Afganisztán Ázsiában és az Ausztrál kontinens egésze.

5.2 A Brit gyarmatok térbeli elhelyezkedése

Az európai országok a XIX. század végén kezdték el Afrika gyarmatosítását és ez 1880-ra versenyt eredményezett, ahogy fogyott a szabad terület a kontinensen. Afrika területének szinte teljes egésze európai országok hatalma alá került, például brit gyarmat lett a mai Szudán, Egyiptom, Nigéria és Dél-Afrikai Köztársaság területe, ahogy ez a 3. ábra térképén is megfigyelhető.

3. ábra: A Brit gyarmatok térképen megjelenítve (Nemzeti Köznevelési Portál)

Amíg gyarmati sorban voltak az afrikai országok, addig a megszálló országok mind régészeti leletek, mind nyersanyag terén kizsákmányolták a területüket, továbbá több ezreket hurcoltak ki a kontinensről rabszolgának és munkaerőnek a mezőgazdaságba. Az Amerikai Egyesült Államok mai fekete bőrű lakosságának ősei is így kerültek az észak-amerikai kontinensre.

A gyarmatosításban az egyik legnagyobb fordulatot viszont az 1884-ben Berlinben megrendezett konferencia jelentette, ahol elismerték a gyarmatosító nagyhatalmak Kongót függetlennek és így megszületett a Független Kongó Állam, valamint megegyeztek a rabszolgaság teljes tilalmáról. Az afrikai országok legnagyobb része függetlenné csak a XX. század második felében tudott válni, ahogy az a 4. ábrán is látszik.

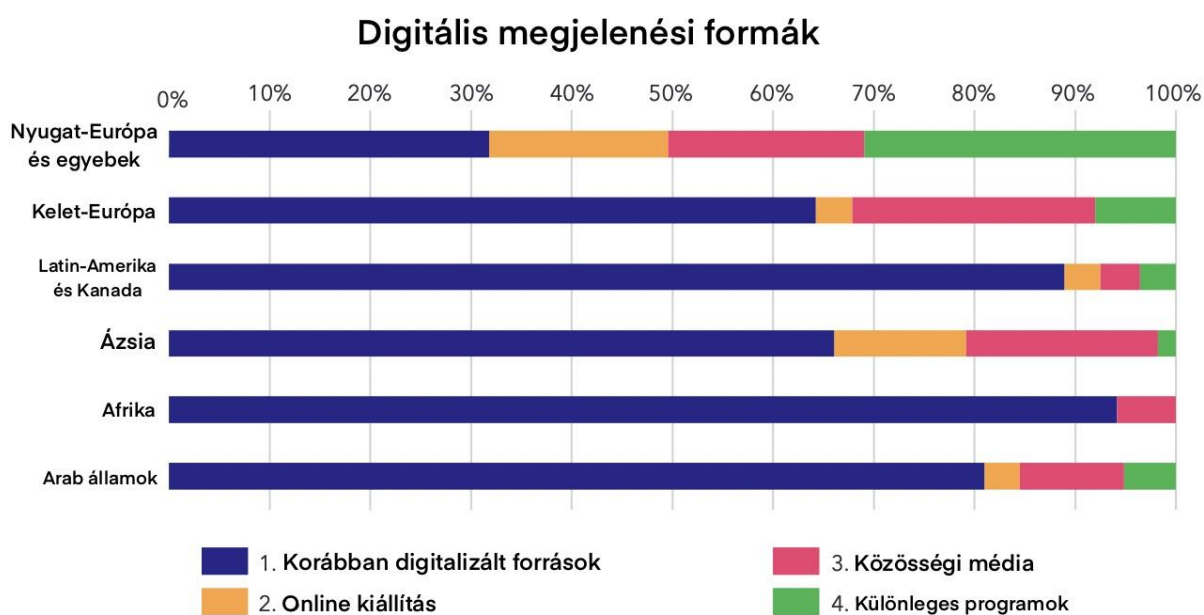
4. ábra: Afrika függetlenné válása a XX. században (Neumark, 2015, 30. oldal)

Egy ország színe annál közelebb áll a piroshoz, minél később tudott függetlenné válni, amíg a világos sárgás színek a korai függetlenné válást jelentik. Az ábra alján, a színskálának szerepel a magyarázata, hogy melyik színárnyalat konkrétan melyik időszaktól jelöl, jobbra tőle, pedig az országok nevei szerepelnek, amelyeknek területe nem elég nagy méretű, hogy a térképen rákerüljön a nevük a földrajzi elhelyezkedésükre

6. A kutatás színtere

6.1 A Covid-19 járvány hatása a múzeumokra

A Covid világjárvány 2019-es megjelenése az emberiség mindennapjait teljesen megváltoztatta, és az egyik legnagyobb változást a szórakozási lehetőségek terén jelentette. Sok, az emberek számára alapvetőnek vett szórakozási és oktatási lehetőség szűnt meg, vagy kényszerült átalakulásra. Kulturális központok, építészeti remekművek kényszerültek kapuik bezárására a 2021-es év folyamán, így sok múzeumnak és szórakoztató egységnek is be kellett zárnia kapuit és emiatt kezdett el az online térben elérhető lehetőségek mennyisége nőni. A színházak közvetíteni kezdték az előadásokat online, egyes kastélyok online kiállításait a termék szkennelésével oldották meg és kiállításuk térbeliségét is megőrizték, amíg mások a műtárgyakat tették elérhetővé a lakásaiba zárt nézőközönségnek.

5. ábra: Digitális megnyilvánulási formái (UNESCO, 2020, 17. oldal)

Az ábrán az Y tengelyen azon kontinensek és területek jelennek meg, amelyek múzeumai valamilyen módon a digitális világban folytatták tevékenységüket a Covid-19 világjárvány miatt, az X tengelyen, pedig a színek azt jelzik, hogy adott digitális megoldás mekkora szerepet játszott a múzeum életében, százalékosan.

6.2 A British Múzeum digitális politikája

A British múzeum szervez online eseményeket, saját beszélgetés online ismeretterjesztő műsort vezet és a kiállított tárgyakról külön digitális tárlatvezetés is elérhető.

A múzeum legnagyobb lépése viszont az, hogy összesen kétmillió tárgyat katalogizált és töltött fel hivatalos online felületére, ahonnan megtudhatunk mindent, amit egy múzeumi szemlén tennénk. azért is érdekes, hogy az online katalogizálást ilyen tértékben tette meg a múzeum, mivel ez a digitális megoldás Nyugat-Európában csak a körülbelül 20%-át teszi ki az online világban való megnyilvánulásoknak, ahogy ezt az 5. ábrán is láthatjuk.

A tárgyak mellett, amiket digitálisan elérhetővé tett a British Múzeum fel van tüntetve azok eredete, az, hogy hogyan került a múzeumhoz, és az, hogy pontosan mikor került nyilvántartásba, valamint a leíró szöveg, ami meg szokott jelenni a kiállított tárgyak mellett egy kisebb, vagy éppen nagyobb táblán.

Az online felületükön rengeteg adat van a tárgyakról, így könnyebben lehet vizsgálatokat végezni a tárlatok összetételé terén anélkül, hogy jelenléti kutatást kellene végezni vagy kérelmet írunk a múzeumnak az adatok lekérése érdekében. Ez volt az egyik olyan lehetőség, ami lehetővé tette nekem többek között ennek a tudományos munkának az elkészítését.

A kutatásom és adatgyűjtésem folyamán a British Múzeum weboldalának adatait használtam, ennek a fejezet és a most következőknek az információi és adatai, mind ebből a forrásból származnak.

7. A tárgyak eredete

7.1 Honnan is jöhetnek a tárgyak

A British Múzeum weboldalán össze van foglalva, hogyan kerültek hozzájuk a tárgyak, sok megvásárlás útján vagy éppen adományként, de ez statisztikailag azért nem mérvadó sajnos. Hiszen sok esetben ezeknek a műtárgyaknak az eredete kétes marad, mivel a XIX. században nem volt ritka eset, hogy a gazdagabb társadalmi rétegbe sorolható brit polgárok a gyarmatok területére utaztak, és ott régészeti feltárásokat kezdtek, vagy éppen templomokba, sírokba törtek be, majd az ott megszerzett zsákmányt az anyaországba visszavitték és jó áron értékesítették, esetleg saját gyűjteményükbe tették, amit haláluk után örököseik adományoztak a múzeumnak.

Össze kívánom foglalni a múzeum műtárgy beszerzési módjait, és hogy tisztább képet tudjak adni arról, hogy a múzeumhoz kerülő műtárgyak, pontosan honnan is származnak. Így fontosnak tartom, hogy az adományozó és tárgyakat értékesítő személyek, életére és foglalkozására is kitérjek, mert sok tárgy beszerzése történt hatalmi visszaéléssel, hogy csak egy nem tiszta módot mondjak.

A British Múzeum online felületén is fel van tüntetve, hogy mivel a múzeum több száz éve gyűjti a műtárgyakat, így nem mindenről van meg sajnos, hogy pontosan mikor, kitől és hogyan került a gyűjteménybe, valamint azt is feltüntették, hogy nem minden műkincs megszerzése történt olyan módon, ami a jelen álláspont szerint elfogadható lenne.

Azoknak a tárgyaknak az eredete, amikről tudni, hogy honnan is kerültek a múzeumhoz, elég sokszínű, öt forrásból kerülnek a múzeumhoz tárgyak:

- adomány/hagyaték
- ásatások
- a Brit Birodalom korából származó tárgyak
- háborús eredet
- a Brit szigeteken feltárt tárgyak
- vásárlás

7.2 Adományok

Nagyon sok tárgy került a múzeumba, mint adomány, vagy éppen hagyaték, erre egy példa a „The Sutton Hoo” kiállítás, amit Edith Pretty adományozott a múzeumnak. Edith régész volt, aki a Sutton Hoo angol szász hajó feltárás felelőse volt és mindent, amit találtak, a múzeumnak adományozott. De Baron Ferdinand Rothschild is adományozott a múzeumnak egy közel 300 tárgyból álló reneszánsz kori műkincs kollekciót 1898-ban.

Az egyik legnagyobb „adományozója” a múzeumnak, viszont a „Egypt Exploration Fund”, amit 1882-ben Amelia Edwards alapított, későbbiekben Egypt Exploration Societyre változott a neve az alapítványnak az első világháború után, célja ugyanaz maradt viszont, Egyiptom területén ásatásokat tartani és kutatni. Az alapítvány úgy működik, hogy a múzeum és egyéb részesedést kívánók előfizetnek, ezzel finanszírozva a létrejövő régészeti ásatásokat, amelyek után a megtalált leleteket megkapják az előfizetők, így lényegében adományként kerül be a múzeumhoz a sok lelet, de korábban azt már kifizették. Megközelítőleg huszonhétezer kiállítási tárgya származik innen a British múzeumnak.

A múzeum mai napig kap a világ minden pontjáról kisebb és nagyobb adományokat, így bővítve a kiállításait.

7.3 Ásatások

A műkincsek egy jelentős része régészeti ásatásokról származik. A British múzeum a mai napig jelen van kutatásokban a Karib-tengertől a Nílus völgyéig, de egy jelentős korábbi ásatás a mai Irak területén zajlott le 1845 és 1851 között, Stratford Canning finanszírozásával. A feltárásból származó asszír leletek egy jelentős részét pedig vissza is tudta vinni a múzeum magával Nagy-Britanniába, a kutatás végén az akkori Oszmán kormánytól kapott engedéllyel.

A múzeum mai napig leghíresebb kiállítása az egyiptomi, amihez a műkincsek nagy része az 1884 és 1886 közötti ásatásról származik a Nílus- deltától, ami egy nemzetközi együttműködés volt. Az ásatás végére tizennyolcezer tárgyat tártak fel, ebből közel nyolcezer került a British múzeumba, a többinek egy része a Kairói múzeumban maradt, de további hetven ország kapott leleteket a kutatásból.

7.4 Brit birodalmi múlt

A műtárgyaknak egy része pedig a Brit Birodalomnak köszönhető, mivel angol származásúak kerültek a vezető pozíciókba a gyarmati területeken így ott tartózkodásuk idején hatalmas gyűjteményeket tudtak összeszedni, ezenkívül brit diplomaták és misszionáriusok is járták ezeket a területeket, némelyek csak tudományos szándékkal, mások egyenesen meggazdagodni kívántak. Sir Thomas Stamford Raffles Jáva kormányfője volt az 1810-es években és hatalmas gyűjteményt szerzett, amit örököseinek továbbadott, akik ezeket a műkincseket a múzeumhoz juttatták. Ez közel kétezer száz tárgyat jelent, amelyek egy része 1858-ben érkezett a múzeumba, amíg a második hányada csak 1939-ben.

A gyűjteményben főként rajzok kapnak helyet a VI. századtól a XV. századig, továbbá hindu és buddhista szobrok, kínai érmék, maszkok, hangszerek és bábok. Ezek a tárgyak szettekben érkeztek, és a maszkoknál, valamint báboknál megvannak a karakterek feljegyezve, hogy mit is hivatottak imitálni, így jó kutatási alapot jelentenek.

Raffles úgy választotta ezek a tárgyakat ki, hogy újak és egzotikusak legyen az európai szemnek, de be is tudja általuk mutatni milyen fejlettek is az ázsiai kultúrák, saját mitológiával, hangszerekkel, pénznemmel.

Rev Greville John Chester Brit pap, gyűjtő és író volt, aki az egyiptomi kultúrával rengeteget foglalkozott és szinte éves rendszerességgel látogatta meg az országot. Gyűjteménye darabjait több múzeum között osztotta szét és közel kilencezer műkincset a British Múzeum kapott meg tőle.

7.5 Háborús eredet

Sajnos a múzeum műtárgyainak egy hányada valamilyen néppel, népcsoport való konfliktusból származik vagy katonai személyektől, akikről nem tudni, hogy kerültek hozzájuk ezek a tárgyak.

A megkérdőjelezhető háttérrel rendelkező tárgyakat három csoportra tudjuk bontani, az elsőben, olyan tárgyak sorolandók, amelyek háborús időszakban kerültek a múzeumhoz, de pontos származásuktól semmit sem tudni, mindösszesen a nyilvántartási szám árulkodik arról, hogy éppen valamilyen konfliktus volt jelen az időszakban, amikor bekerült a múzeumba az adott tárgy, de ennél többet nem tudunk.

A második kategória olyan műtárgyakat foglal magába, amelyekről pontosan lehet tudni honnan származnak és elismert, hogy fegyveres eszközökkel került a múzeumhoz, ebbe a kategóriába sorolandó például a Benini bronzok esete. Ezek a bronz tárgyak a nyugat-afrikai Benini Királyságból származnak, ahova nagyszabású katonai expedíciót szervezett Nagy-Britannia 1897-ben és ebben az időpontban Benin városát kifosztották, beleértve a történelmi palotát is. Jelenleg a múzeumban több, mint kilencszáz tárgy található, amelyeket ezen a katonai expedíción gyűjtöttek be. Ezekről a tárgyakról a mai napig tárgyalás folyik Benin városával és a nigériai partnereivel a múzeumnak.

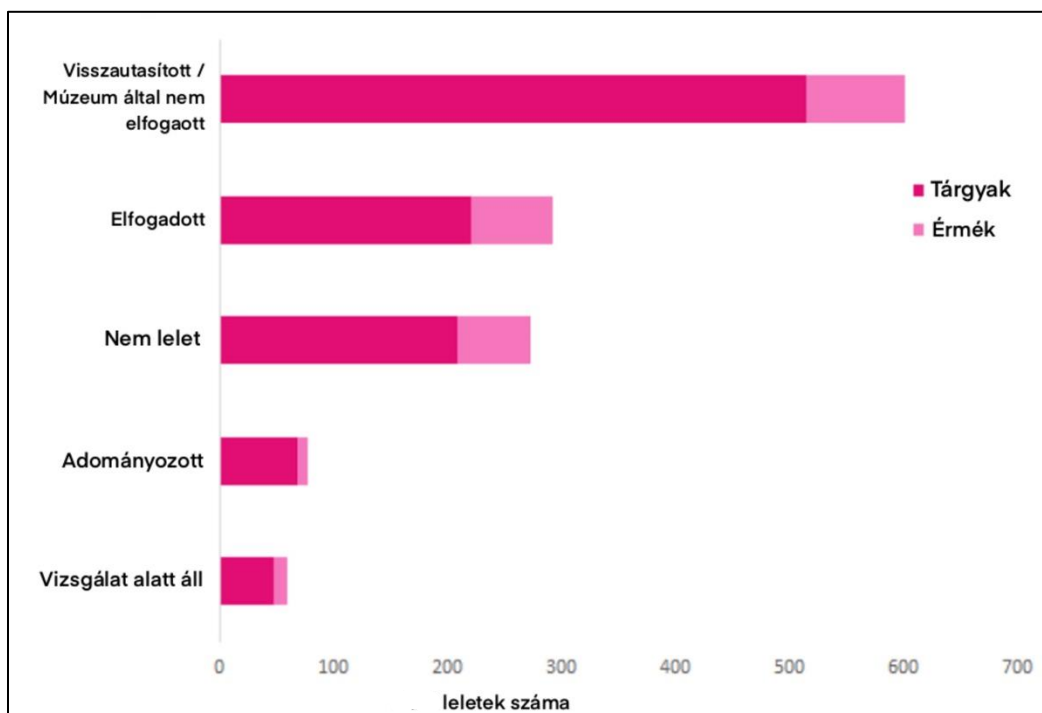
A harmadik kategória pedig azokat a tárgyakat jelenti, amelyeket a múzeum a katonai személyektől, vagy egyéb háborúban érintett személyektől vásárolt, ilyen például Clarence Johnson kapitánytól British múzeum 1903-ban vásárolt Udvarhölgyek című kézi tekercses festmény, amelyről a mai napig nem lehet tudni, hogy a kapitány hogyan jutott a festményhez.

Hadi körülmények között a múzeumhoz került értékek közé tartozik a Rosette-i kő is, amit Napóleon egyik katonája ásott ki 1799-ben Egyiptomban, de később Napóleon veresége után az 1801-es úgynevezett „Alexandria kapituláció” zárta, és ennek értelmében a britek tulajdonába került az összes többi, franciák által talált régiséggel együtt. A háborús körülményeknek köszönhetően, a legértékesebb leleten kívül a többről semmilyen feljegyzést sem lehet találni.

7.6 Brit-szigetek leletei

Az utolsó előtti kategóriába azok a tárgyak kerülnek, amelyben a Brit-szigeteken feltártak. Évszázadokon át a korona tulajdonának tekintették azokat a főként fémtárgyakat, amelyeket tulajdonosaik elrejtettek vagy eltemettek a későbbi visszatérés reményében. Angliában és Wellsben 1996-ban módosították a törvényt, hogy ezzel ösztönözzék az ókori tárgyak felfedezőit azok leadására, a múzeum fizet a megtalált tárgyakért.

A Brit szigeteken a mai napig lehet találni különböző értékesebb vagy kevésbé értékes tárgyakat, és a törvénynek hála a kormány számon tudja tartani, miket találnak az ország területén, erről készített egy statisztikát is a brit kormány 2019-ben.

5. ábra: Nagy-Britannia területén feltárt leletek eloszlása (UK Statisztikai hivatal, 2021)

Egyértelműen látszik, hogy a lejelentett tárgyak és érmék legnagyobb része nem felelt meg a kritériumoknak, vagy gyakorisága, miatt nem számít elég jelentős leletnek, kora ellenére sem, de több mint 300 esetben a feltárt tárgyak és érmék mégis értékesnek bizonyultak.

7.7 Vásárlás

A múzeum kiállításainak legnagyobb része, viszont vásárlásokból származik, erre az egyik legjobb példa Edward Howkins esete, aki harmincöt éven keresztül volt a múzeum kurátora, majd nyugdíjba vonulása után a múzeum megvásárolta a medál gyűjteményét, ami közel 3200 kiállítási tárgyat jelent.

A múzeum az évek során egyaránt vásárolt gyűjtőktől teljes kollekciókat, kollekció részleteket és egyedülálló tárgyakat is.

Végül még két, további személyt kívánok bemutatni, akinek gyűjtő munkája, hozzájárult a British múzeum mai sokszínűségéhez.

Sir William Hamilton egy felfedező volt, egyben diplomata, akinek a gyűjteménye ma megtalálható a múzeumban. Hamilton 1764-től 1798-ig brit követ volt a nápolyi királyságban, híres régiséggyűjtő volt, a természet hű tanulmányozója. Rajongott a klasszikus művészetért és jelentős hatással volt a XVIII. században Nagy-Britannia művészeti életére. Gyűjteményében Pompei és Herculaneum romjainál feltárt tárgyak találhatóak és további itáliai eredetű antikvitások is, de gyűjteményének nagy részét a vázák teszik ki.

Gyűjteménye két részben került a British Múzeumhoz, 1772-ben az első felét a brit kormány megvette tőle a 8400 fontért, a második gyűjteménye viszont elveszett 1798 decemberében, amikor elsüllyedt a hajója, azóta viszont hozzávetőlegesen harmincezer váza darab került elő és került be a múzeum gyűjteményébe, ami jelenleg így 2202 tárgyat jelent.

Mohammed Mohassib egyiptomi régiségkereskedő pályafutását szamaras fiúként kezdte Lady Duff-Gordont szolgálva, aki megtanította az angol nyelvet neki. Később régiségkereskedő vált belőle, rengeteg nagyon értékes antikvitas került Európába az ő üzletein keresztül, amit Luxorban nyitott az 1880-as években.

Az általa eladott termékekről viszont nem lehet tudni, hogy honnan kerültek hozzá. A British Múzeumban jelenleg közel ezerháromszáz tőle vásárolt tárgy kap helyet.

8. Kutatási módszerek

A kutatási munkám gyakorlati része azzal indult, hogy egy saját adatbázist hoztam létre, mivel a nagyközönség számára elérhető, a kutatáshoz könnyen alkalmazható adatforrást nem találtam. Több múzeum megvizsgálása után végül a londoni British Múzeum mellett döntöttem, mivel e múzeum műtárgyaitól, ha nem is könnyen, de meg lehetett szerezni a megfelelő információkat. Az adatbázishoz a British Múzeum online felületén megtalálható adatokat gyűjtöttem ki. A múzeum 2 millió tárgy adatait tettem nyilvánossá a weboldalon, amik között elkezdtem olyan szűrőtényezőket keresni, amivel, ha csak néhány száz tárgyat tudok is elemezni, akkor is előre viszi a kutatásom és nem ad téves képet a múzeum műkincseinek összetételéről. A döntésem az lett, hogy csak a kiállított tárgyakat veszem figyelembe, azokon belül is az afrikai eredetű vallási és törzsi tárgyak lettek a végső halmaz.

Összesen így 566 tárgy maradt a számomra, melyekről elkezdtem az adatokat kinyerni. A kinyerés abban nyilvánult meg, hogy minden tárgy saját oldalát megnyitottam egy új ablakban, ahonnan kikerestem a nekem fontos adatokat és azokat kimásoltam egy Excel táblázatba. Végül 555 tárgy esetében lett meg a leltárba vétel ideje. Az adatkinyerés nehézkessége miatt a tárgyak beszerzését végül csak 160 tárgy esetében vizsgáltam, ezeket a tárgyakat randomizáltan választottam ki, úgy, hogy lehetőleg több különböző leltárba vételi idejű is legyen közöttük, így ne legyen az adatokból készített diagramom félrevezető. (8. és 10. ábra)

A diagramjaim egy része ezekből az adatokból készült az Excel program segítségével, de ennél több mindent be szerettem volna mutatni, így a British Múzeum online felületébe eleve beépített szűrőket is segítségül vettem. A szűrők között van olyan, ami a térbeli elhelyezkedés alapján mutatja meg, hogy egy adott kontinensről, országból, területről vagy éppen városból hány tárgy került a múzeumhoz. Ezen adatok alapján pedig megalkottam egy, a kontinensek közötti eloszlást mutató grafikont is (6. ábra), mely így 2026364 darab műtárgy adatain alapul.

A brit gyarmatok térbeli elhelyezkedésére való tekintettel azt vizsgáltam még meg, hogy Ázsia (7. ábra) és Afrika, a már korábbiakban is vizsgált vallási tárgyainál (9. ábra) melyek azok a kisebb területi egységek, esetleg országok vagy városok, ahonnan százalékosan a legtöbb tárgy származik.

A diagramok mellett a térbeli adatokat térképeken is megjelenítettem. A múzeum szűrőit vettem itt is figyelembe, minden kontinensre külön szűrtem, illetve 120 ország adatait – a rendszer negatív sajátosságai miatt – ez esetben is kézi módszerrel, egyenként kellett legyűjtenem. Ezután az így kapott országonkénti alkategóriákat térképeztem a Datawrapper alkalmazás segítségével. (12. ábra) Komplementer térképként ábrázoltam azokat az országokat is, ahonnan egyetlen műtárgy sem származik. (13. ábra)

9. Kutatási eredmények vizuális megjelenítése

A British Múzeum nyilvántartása jelenleg közel 8 millió tárgyat foglal magában, ebből körülbelül 80.000 van kiállítva a nagyközönség elé, de az online nyilvántartásukban elérhető 2 millió tárgy minden érdeklődő számára, a háttér adatokkal együtt.

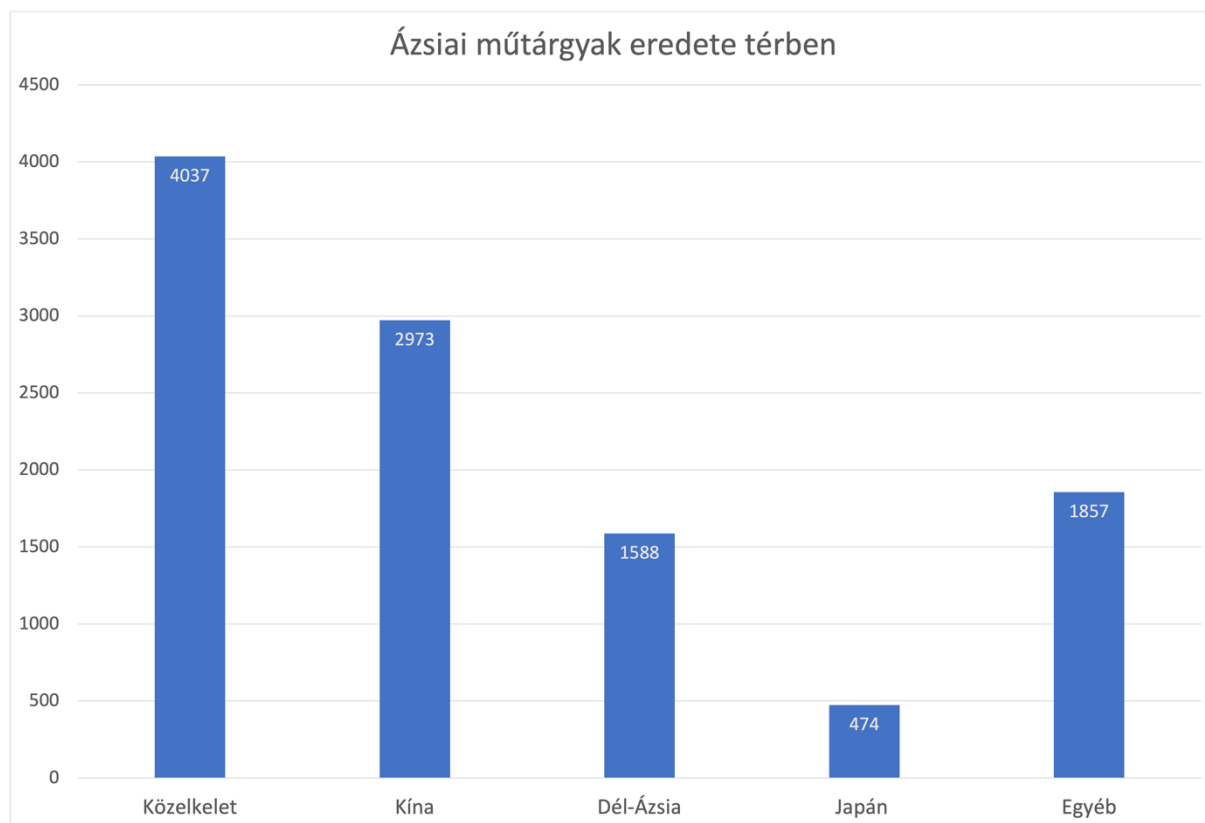
A múzeumban minden kontinensről vannak tárgyak, ezt mutatja a 6. ábra.

6. ábra: A műkincsek származási kontinens szerinti eloszlása (n= 2026364)

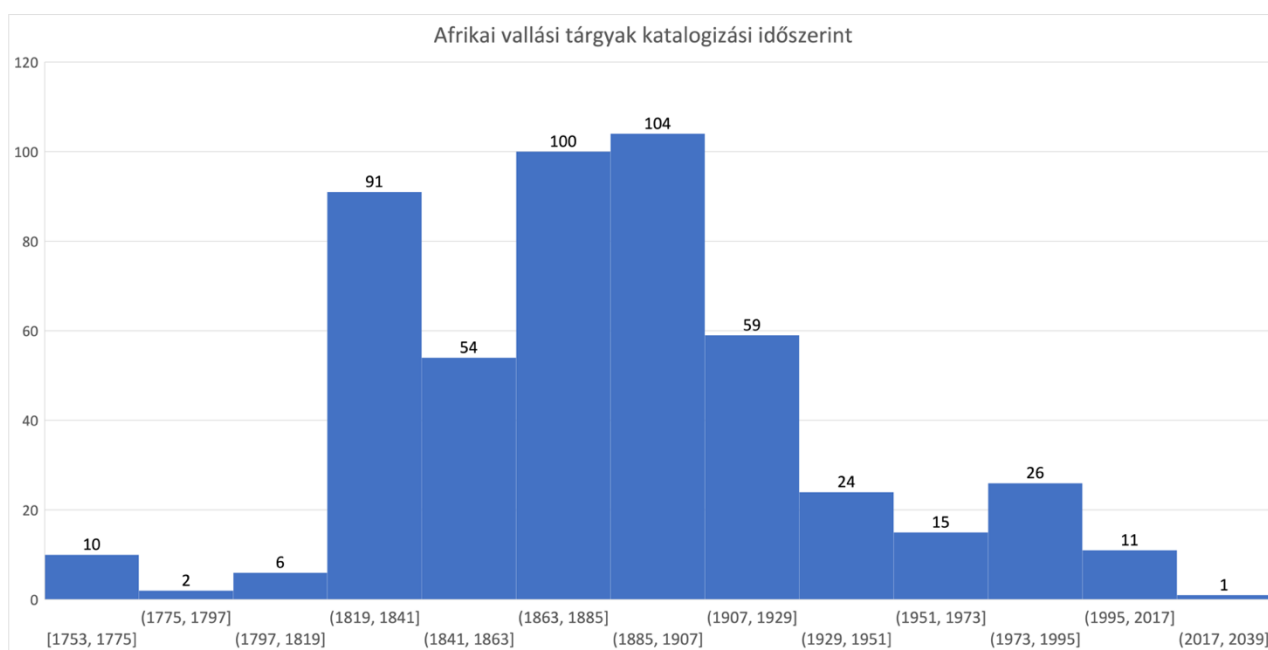
A diagrammon látszik, hogy a legtöbb tárgy Európából származik, ami nem meglepő egy európai kontinensen elhelyezkedő múzeumnál, viszont a második legtöbb tárgy Ázsiából származik, ennek okai köze Hong Kong brit gyarmati múltja sorolható, valamint a Brit Birodalom egyik legfontosabb gyarmata India volt.

A 7. ábrán látható, hogy a legtöbb tárgy a Közel-Keletről származik, ami Jemen és Omán brit gyarmati múltjával magyarázható, de ennek a kategóriának a Mezopotámiai eredetű tárgyak teszik ki a 48%-át, a második helyen a kínai eredetű tárgyak vannak, amíg a harmadik helyen a Dél-Ázsiai tárgyak foglalnak helyet, de ezeknek a tárgyaknak 90%-a indiai eredetű.

7. ábra: Az ázsiai műtárgyak származási helyei (n=10929)

A legtöbb brit gyarmat Afrika területén volt, így az afrikai eredetű tárgyak körében kezdtem el kutatásom és arra voltam kíváncsi, hogy ha a leltárba vetélt idejüket vizsgálom a műtárgyaknak, akkor ki fog-e rajzolódni a gyarmatosítás hatása a diagrammon vagy sem, így elkészült a következő. (8. ábra)

8. ábra: Afrikai vallási tárgyak katalogizálási idő szerint (n=555)

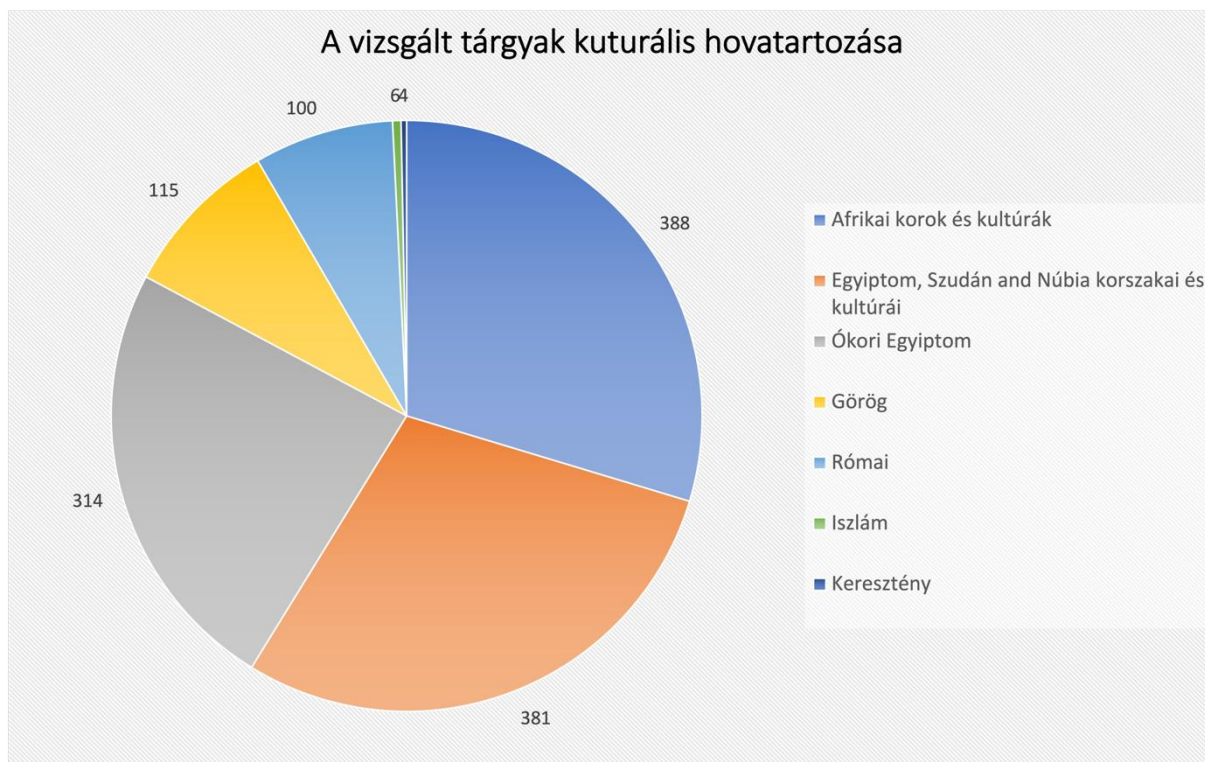
Egyből látszik a diagramon, hogy a legtöbb tárgy az 1819 és 1929-es évek között került a múzeumhoz, ami pedig azt jelenti, hogy a gyarmati időszakból származik a legtöbb tárgy, egész konkrétan a 81%-a az általam vizsgált tárgyaknak.

Az elmúlt 44 évben, pedig már csak 12 tárgy került nyilvántartásba, az eszközök és kutatási módszerek fejlődése ellenére, ami a másik nyilvánvaló jel arra, hogy a gyarmat hálózat segítette a British Múzeumot a kiállított tárgyak nagy százalékához.

Ország	Gyarmatosítás ideje	Függetlenség ideje
Zimbabwe	1880-as évek, nincs pontos adat	1980
Botswana	1885	1966
Zambia	1888	1964
Kenya	1920	1963
Nigéria	1861	1960
Ghána	1853	1957
Szudán	1896	1956
Egyiptom	1882	1922
Dél-afrikai Unió	1795	1910

1. táblázat: Az afrikai országok gyarmati múltja időben

Az 1. táblázat adatai alátámasztják, hogy 1863 és 1907 között volt a legtöbb afrikai gyarmata Nagy-Britanniának és ezalatt az idő alatt 204 tárgy került nyilvántartásba, ami az általam vizsgált adatok 41%-a. A területi eloszlásukat tekintve pedig 457 tárgy egyiptomi eredetű, ami az összes tárgy 81%-át jelenti.

9. ábra: A vizsgált tárgyak kulturális hovatartozása (n=1308)

A 9. ábra diagramjáról le lehet olvasni, hogy az afrikai kontinensen az afrikai kultúrák mellett egyebek is megjelennek, mint például a görög vagy a római. Összesen 47 tárgy van, aminek eredete vegyes, így két nagy kategóriában is megjelenik. Az afrikai nagykategóriának két alkategóriája van, amit megjelenítettem az ábrámon, mivel ezek érdekes dolgot mutatnak meg a számunkra, mégpedig azt, hogy az összes tárgy közül 56% származik az Ókori Egyiptomból. A Egyiptom, Szudán és Núbia korszakai és kultúrái kategóriában mindösszesen 67 tárgy van, ami szudáni vagy núbiai.

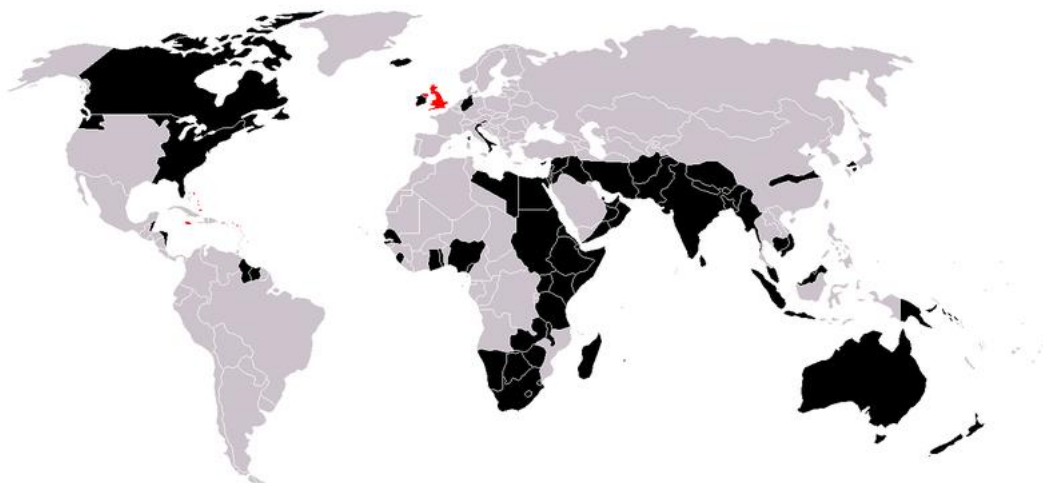

10. ábra: Beszerzésük szerinti csoportosítás (n=160)

Az ábra elkészítéséhez 160 tárgyat vizsgáltam azok közül, melyeknek az időbeli elrendeződését is elemeztem korábban a 8. ábrán, mivel túl nagy időigényű lett volna, mind az 566 tárgy esetében egyesével megvizsgálni ezt a paramétert, így végül véletlenszerűen szűkítettem a listát.

Az adatok alapján a tárgyak 59%-ban vásároltak, 31% pedig adományként került a gyűjteménybe, ami igazolja a korábbiakban megfogalmazottakat, hogy a tárgyak nagyobb hányada vásárolt.

A műkincsek térbeli eredetét térképes formában ábrázoltam. Az értelmezés segítése érdekében előbb a Brit Birodalom összes gyarmatát mutatom be.

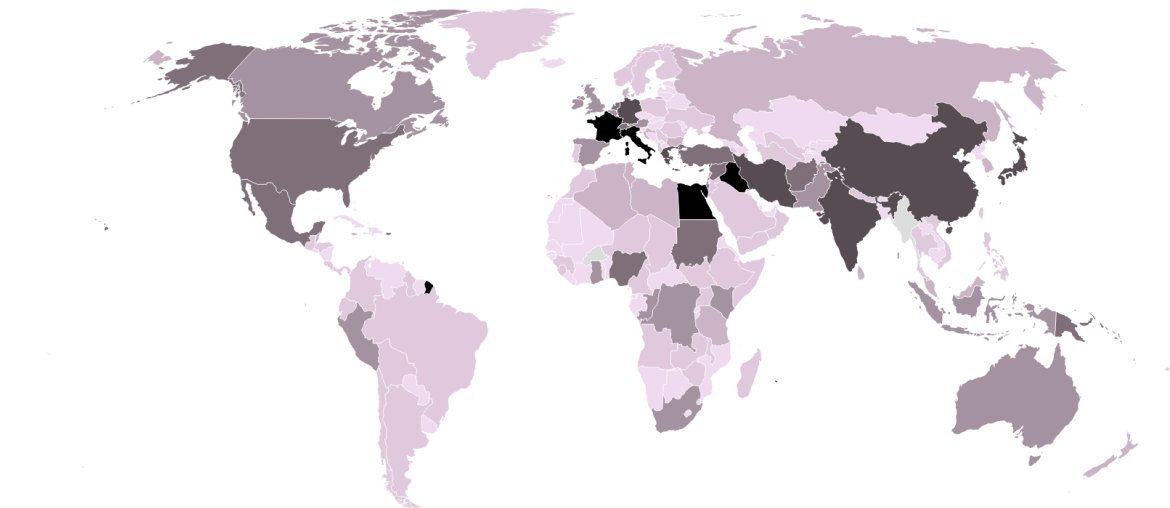
11. ábra: A Brit Birodalom világtérképen ábrázolva (The Latin Library)

A 12. ábrát a Datawrapper programban készítettem a British Múzeum online adatai alapján, amin azt mutatom be, hogy térben hogyan oszlanak el a műtárgyak, amelyek származási helyéről van elérhető adat.

BM műkincseinek származási helye

(darabszámban mérve)

< 1000 1000–4000 4000–7000 7000–13000 13000–30000 30000–67000 67000–81000 ≥ 81000

Created with Datawrapper

12. ábra: A British Múzeum (BM) műkincseinek származási helye (n= 1468345)

A térkép jól mutatja, hogy az emberek által lakott kontinensek közül mindegyiken volt gyarmata a briteknek. A térképről leolvasható, hogy a legtöbb tárgy a mai Egyiptom, Franciaország, Olaszország, Francia Guyana és Irak területéről származik.

Ezeknél az országoknál jellemző, hogy a helyükön az ókorban egy hatalmas birodalom terült el, így területük bővelkedik a leletekben. Irak helyén Mezopotámia terült el, a mai Olaszország területén a Római Birodalom feküdt, a mai Egyiptomot pedig az ókori Egyiptomi Birodalom előzte meg a történelemben.

Francia Guyana és Franciaország a két kivétel a felsoroltak közül, de a sok francia tárgy azzal magyarázható, hogy a két ország között a múltban sok háborús konfliktus volt, csak Napóleontól 1893 darab tárgy származik és további 1558 darab tárgy XVI. Károly udvarából. Francia Guyana pedig az egyike annak a három országnak, amely dél-amerikai gyarmata volt a Brit Birodalomnak.

További megemlítésre méltó országok például Kína, India, Szudán, Japán és Irán. Ezekről az országokról az mondható el, hogy hosszú történelmi múlt van mögöttük, valamint valamilyen politikai és/vagy gyarmati kapcsolatuk volt Nagy-Britanniával a történelem folyamán, de földrajzi helyük nehezítette a nagy méretű és nehéz tárgyak szállítását, továbbá hiába volt ugyanannyi mezopotámiai eredetű műkincs Iránban, mint Irakban, Irán sose volt Brit gyarmat, csak befolyása alá vonta a Brit Birodalom az ország egy területét a késő XIX. században. Kína esetén pedig a kis kiterjedésű gyarmati terület lehet az oka, hogy kevesebb tárgy származik onnan.

A térkép (13. ábra) azokat az országokat mutatja meg, amelyekből egy tárgy sem származik az online nyilvántartásban megtalálható körülbelül 2 millió közül.

Országok, ahonnan nincsenek tárgyak

Created with Datawrapper

13. ábra: Országok, ahonnan nincsenek tárgyak

Ezek az országok Burkina Faso, Comore-szigetek, Szváziföld, Mianmar, Saint Kitts és Nevis, Saint Vincent és a Grenadine-szigetek, Bahama-szigetek, Kelet-Timor, Trinidad és Tobago, Tuvalu és West Bank and Gaza.

A magyarázat arra, hogy ezekből az országokból miért nem származnak tárgyak, az lehet, hogy fiatal államok, vagy éppen a kis földrajzi kiterjedésüknek lehet még köze a helyzethez.

10. Konklúzió

A kutató munkám nagy része adatok keresése és azok csoportosítása volt, de a végére több diagrammot tudtam megalkotni, melyek elemzése néhol engem is meglepett. A British Múzeum esetében egyértelműen látszik, hogy a nagyhatalmi múlt erősen hatással van a műtárgyainak összetételére, mind azok jellege, mind a térbeli eloszlásuk terén.

Az általam katalogizált tárgyak esetében (n=555) egyértelműen ki tudom mondani, hogy közel 90%-a tárgyaknak gyarmati időszakból származik.

Egyértelműen látszik, a British Múzeum tárgyait csak egynegyede, tehát az online térben elérhető 2 millió tárgy is lefedi a világunk szinte minden országát. A múltbeli gyarmati rendszeren kívül ez még annak is köszönhető, hogy kutatási nagyhatalom a világunkban jelenleg Nagy-Britannia, így sok tárgy áramlik be az országba a világból, hogy minél magasabb szinten lehessen azt kutatni. A másik oka a tárgyak nagy mennyiségének és színességének az lehet, hogy a brit kutatók nagy százaléka kitartóan és akaratosan ragaszkodik mind a már náluk lévő tárgyakhoz, mind az általuk megszerezhetőnek ítélt tárgyakhoz, még ha ez az UNESCO nem tetszését is váltja ki.

A múzeumba sok módon kerültek be tárgyak a múltban, így sok esetben azok valós beszerzési módja és néha származási helye is számunkra ismeretlen marad egy örökkévalóságra.

Az általam vizsgált tárgyaknál 81% származik a gyarmati időszakból. A legtöbb tárgy, ami Európán kívülről került a múzeumba, olyan országokból származik, amik valaha gyarmatok voltak vagy valamilyen brit befolyás alá kerültek a múltban, például Egyiptom, India, Irak, Irán vagy Francia-Guyana.

A végső konklúzióm az, hogy erős befolyásoló tényező a múzeumok mai anyagának összetételében a gyarmatosítás, mind a tárgyak a gyarmatokról való kiszipolyozása miatt, mind a posztkoloniális országok mai gazdasági helyzete következtében, hiszen egy ország gazdaságának fejlettnnek kell lennie ahhoz, hogy a kutatási szektorra is jusson pénzügyi keret.

12. Irodalomjegyzék

Alex Marshall (2021. december 22): As Europe Returns Artifacts, Britain Stays Silent, The New York Times Section C, 5. o.

Alia Szopa (2004 1. 10.): Hoarding History: A Survey of Antiquity Looting and Black Market Trade, University of Miami School of Law and School of Business Administration, Miami Bus. L. Rev. 55

Czinkóczi Sándor (2022. november 14.): Már több mint 400 háborús bűncselekményt dokumentáltak az ukránok Herszonban, 444!.hu

Elizabeth Gibney (2014. március 14.): Brazil clamps down on illegal fossil trade, Nature, 507, 20. o.

Ewen Callaway (2022. január 13.) How rich countries skew the fossil record , Nature.com

Francesca Casadio, Marco Leona, John R. Lombardi, Richard Van Duyne(2010 április 26): Identification of Organic Colorants in Fibers, Paints, and Glazes by Surface Enhanced Raman Spectroscopy, www.acs.org

Giulio Giovannetti, Andrea Guerrini, Emiliano Carnieri, Piero A. Salvadori (2016): Magnetic resonance imaging for the study of mummies, Magn Reson Imaging, j.mri.2016.03.012. 785-794. o.

Neumark Milán (2014): A brit gyarmatbirodalom felbomlásának térképi ábrázolása,

Sherree Owens Zalampas (1990 január 1.): Adolf Hitler: A Psychological Interpretation of His Views on Architecture, Art, and Music, University of Wisconsin Press

UNESCO (2020): Museums around the world in the face of COVID-19, Fontenoy, UNESCO kiadásában

13. Felhasznált linkek

http://lazarus.elte.hu/hun/digkonyv/szakdolg/2016-bsc/neumark_milan.pdf

<https://444.hu/2022/11/14/mar-tobb-mint-400-haborus-buncselekmenyt-dokumentaltak-az-ukranok-herszonban>

https://auth.nkp.uni-eszterhazy.hu/tankonyv/tortenelem_7/lecke_03_013

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373530>

<https://www.britishmuseum.org/about-us/british-museum-story/collecting-histories>

<https://www.britishmuseum.org/blog/everything-you-ever-wanted-know-about-rosetta-stone>

<https://www.britishmuseum.org/collection/term/BIOG53231>

<https://www.britishmuseum.org/collection/term/BIOG53456>

<https://www.britishmuseum.org/collection/term/BIOG54601>

<https://www.britishmuseum.org/collection/term/BIOG58701>

<https://www.gov.uk/government/statistics/statistical-release-for-reported-treasure-finds-2019-and-2020/reported-treasure-finds-201920-statistical-release>

<https://www.nature.com/articles/d41586-022-00034-5>

<https://www.nytimes.com/2015/05/15/world/europe/greece-british-museum-elgin-marbles.html>

<http://www.thelatinlibrary.com/imperialism/notes/britishempire.html>